Wat is het effect van de kwaliteit van docent-studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hoger beroepsonderwijs?

Beantwoord door Maartje Kouwenberg (kennismakelaar Kennisrotonde)

3 juni 2023

KR. 1724

Kort antwoord

Er zijn eerste aanwijzingen voor een effect van docent-studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten. Er is sowieso veel bewijs dat de twee samenhangen. Belangrijke kwaliteitsaspecten van de relatie zijn dat docenten en studenten elkaar persoonlijk kennen en vertrouwen, dat er persoonlijke communicatie is, dat docenten studenten ondersteunen bij het leerproces, en dat er respect en gelijkwaardigheid is. Veel van de interventies die een sense-of-belonging bevorderen, kunnen op les- of moduleniveau of individueel worden toegepast en zijn daarom van toepassing op studenten in de context van flexibilisering.

Antwoord

Sense-of-belonging gaat over een gevoel van verbondenheid en erbij horen. Het is een universele psychologische basisbehoefte om ergens bij te willen horen (Maslow, 1954; Strayhorn, 2019). Ook voor het mentale en fysieke welzijn van mensen is het essentieel om ergens bij te horen (Baumester & Leary, 1995).

Studenten ervaren een sense-of-belonging als zij zich ondersteund, geaccepteerd, gerespecteerd, gewaardeerd en onderdeel voelen van de onderwijsomgeving of -gemeenschap (Kappe, 2021; Strayhorn, 2019; Tinto, 1975, 1993). Dit gevoel houdt verband met hun studiesucces, studievoortgang en studieuitval (o.a. Ahn & Davis, 2020; Deunk & Korpershoek, 2021; Kappe, 2021; Muljana & Luo, 2019). Studenten die een sense-of-belonging ervaren, hebben minder studiestress en zijn over het algemeen succesvoller in hun studie (Kappe, 2021). Zij zijn gemotiveerder, meer bevlogen en betrokken (Hausman et al., 2007; Kappe, 2021). Studenten die geen sense-of-belonging ervaren, vallen vaker uit (Naylor et al., 2018). Zie Kennisrotonde (2023) voor meer informatie over de sense-of-belonging van studenten.

Een sense-of-belonging is dus belangrijk voor studenten, maar het kan door flexibilisering in het hoger beroepsonderwijs onder druk komen te staan. Flexibilisering houdt in dat studenten zelf een passende leerroute vormgeven en doorlopen, bijvoorbeeld in vorm, plaats of inhoud (Van Kuijk et al., 2023). De vraag is welke factoren in deze context zorgen voor een sense-of-belonging van studenten. In dit antwoord focussen we op het effect van de kwaliteit van docent-studentrelaties, omdat het contact tussen studenten

en docenten belangrijk is (zie ook Kennisrotonde, 2023) en het hoger beroepsonderwijs er invloed op uit kan oefenen.

De meeste gevonden studies naar docent-studentrelaties zijn uitgevoerd bij universitaire studenten. Deze studenten hebben vaak veel vrijheid en het is aannemelijk dat de inzichten uit die studies ook gelden voor studenten binnen het hoger beroepsonderwijs in de context van flexibilisering.

Docent-studentrelaties zijn belangrijk voor de sense-of-belonging van studenten

Er is een verband tussen de mate van interactie die studenten hebben met onderwijspersoneel en hun sense-of-belonging (Tang et al., 2023; Van Herpen et al., 2020; Slaten et al., 2018). Dit geldt ook voor studenten die grotendeels individueel en op afstand onderwijs volgen. Dat blijkt uit de kleinschalige en verkennende studie van Ussher (2010), die niet specifiek in de context van flexibilisering plaatsvond, maar de invulling van het bestudeerde onderwijs had daar wel overeenkomsten mee. De studenten waren leraren in opleiding die een dag per week op een school werkten, individueel stage liepen op verschillende scholen, digitaal onderwijs kregen en drie cursusblokken met elkaar onderwijs volgden op een campus. Studenten gaven via korte verhaaltjes en groepsinterviews aan dat de verschillende netwerken waar zij deel van uitmaakten en de interacties met anderen (onderwijsprofessionals), ervoor zorgden dat zij meer leerden en een sterkere sense-of-belonging ervoeren. Hier hield sense-of-belonging in dat zij zich geïncludeerd, gewaardeerd en geaccepteerd voelden.

Bij de meeste gevonden studies kan er vanwege de onderzoeksopzet geen uitspraak worden gedaan over een richting van een effect, met uitzondering van drie studies. Bij twee van die studies zijn op meer momenten metingen gedaan en de derde studie is een natuurlijk experiment dat ontstond door de lockdown. In de eerste studie werd bij rechtenstudenten geen verband gevonden tussen hun interacties met docenten in de eerste week van hun studie, en hun sociale en academische sense-of-belonging vijf weken later (Brooman & Darwent, 2014). Er werd ook geen verband gevonden tussen de sense-of-belonging van studenten in de eerste week en hun interacties met docenten vijf weken later. In de tweede studie gaven studenten aan dat hun sociale sense-of-belonging zich in de loop van de tijd ontwikkelde en versterkte, omdat ze hun docenten beter leerden kennen (Kahu et al., 2022). Zij gaven ook aan dat docenten een belangrijke invloed hadden op hun academische sense-of-belonging door hun betrokkenheid en passie voor een onderwerp. De studie betrof een kleine groep Australische universitaire studenten die een jaar lang wekelijks waren geïnterviewd. De derde studie liet zien dat het wegvallen van contact met onderwijsprofessionals (naast medestudenten) tijdens de lockdown zorgde voor een lagere academische en sociale sense-of-belonging van studenten (Tang et al., 2023). Deze laatste twee studies zijn eerste aanwijzingen dat de interacties met onderwijspersoneel niet alleen samenhangen met - maar ook effect hebben op - de door studenten ervaren sense-of-belonging.

Kwaliteitsaspecten van docent-studentrelaties die samenhangen met sense-of-belonging

Binnen de interacties die docenten en studenten met elkaar hebben, zijn er verschillende aspecten die de kwaliteit van de relatie bepalen. Dit zijn bijvoorbeeld elkaar persoonlijk kennen en vertrouwen, persoonlijke communicatie, ondersteuning bij het leerproces en respect en gelijkwaardigheid. Net zoals bij sense-of-belonging is er geen eenduidige definitie van relatiekwaliteit. Maar omdat deze vier kwaliteitsaspecten samenhangen met een sense-of-belonging, lichten we ze hieronder toe.

1. Elkaar persoonlijk kennen en vertrouwen

Praten over persoonlijke zaken en gedag zeggen buiten het lokaal zijn belangrijke kwaliteitsaspecten van de relatie tussen docenten en studenten. Bij 295 eerstejaars Nederlandse rechtenstudenten hingen dit soort informele interacties met hun docenten samen met hun sociale en academische sense-of-belonging (Van Herpen et al., 2020). Een andere kleine groep studenten gaf aan dat begroet worden, tijd om informeel te praten en elkaar leren kennen voor hen belangrijk waren om te verbinden met docenten, en dat hield weer verband met de door hen ervaren sense-of-belonging op een stageplek (Pendergast et al., 2020). Andersom, gaven een kleine groep eerstejaars Australische studenten van verschillende opleidingen aan dat het een negatieve impact op hun gevoel van sociale sense-of-belonging had, als docenten hen niet kenden (Kahu et al., 2022).

In een groep studenten kunnen docenten op verschillende manieren ervoor zorgen dat zij studenten persoonlijk leren kennen. Bijvoorbeeld door persoonlijke verhalen te delen, deze te koppelen aan een te behandelen lesonderwerp en studenten te stimuleren om ook dit soort verhalen te delen (Keyser et al., 2022). Deze interventie werd 'echte verhalen' genoemd en uitgevoerd bij 30 studentgroepen gedurende twee semesters. De (academische) sense-of-belonging van studenten die meededen aan deze interventie, was hoger dan die van studenten aan de universiteit als geheel.

Een belangrijk element van deze interventie was 'vertrouwen'. Vertrouwen is een vaak genoemd kenmerk van de relatiekwaliteit tussen docenten en studenten (Keyser et al., 2022; Snijders, 2021; Pendergast et al., 2020). Zo was bijvoorbeeld vertrouwen in eerlijkheid en welwillendheid van docenten en medewerkers voor 551 studenten en 151 alumni van Nederlandse hogescholen de kern van relatiekwaliteit is (Snijders, 2021).

Docenten kunnen ook studenten persoonlijk leren kennen door hen te vragen wat zij wel of niet leuk vinden en de verkregen informatie verwerken in de les op momenten dat ze studenten iets uitleggen (Keyser et al., 2022). Ook dit zorgde voor een hogere sense-of-belonging bij studenten in vergelijking met studenten die dergelijke lessen niet hadden gevolgd. Sense-of-belonging ging hier onder andere over als individu behandeld worden en een onderwijsomgeving waar studenten veilig hun ideeën kunnen delen.

De interventies om persoonlijke verhalen of interesses te delen zijn van toepassing op studenten binnen het hoger beroepsonderwijs in de context van flexibilisering. Docenten kunnen de interventies namelijk op les- of moduleniveau toepassen.

2. Oprechte persoonlijke communicatie

De persoonlijke relaties met docenten dienen volgens studenten oprecht en niet oppervlakkig te zijn en ook kenmerken van de communicatie zijn belangrijk (Tang et al., 2023). Vooral persoonlijke communicatie en positieve interacties zijn belangrijk voor de sense-of-belonging van studenten. Dit blijkt uit een studie waarin 179 Australische studenten gezondheidswetenschappen vragenlijsten invulden en er drie groepsgesprekken plaatsvonden. Studenten gaven aan dat tijdens de lockdown vooral de persoonlijke communicatie met docenten bijdroeg aan hun sense-of-belonging en niet de algemene communicatie vanuit de universiteit.

3. Ondersteunend bij het leerproces

Docenten kunnen zorgen voor een sense-of-belonging bij studenten door hen te ondersteunen in hun leerproces. Bijvoorbeeld door hen aan te moedigen om vragen te stellen en actief deel te laten nemen aan lessen. Of door studenten het gevoel te geven interesse te hebben in hun ontwikkeling en hen in staat te stellen om te leren. Dit is gevonden in een studie met 148 eerstejaars Amerikaanse studenten die niet op een campus woonden, maar thuis of ergens anders in de buurt (Whitten et al., 2020). Deze context is vergelijkbaar met de Nederlandse onderwijscontext. Kanttekening bij de studie is dat de sense-of-belonging met één algemene vraag over 'sense-of-belonging bij de campus' werd gemeten.

4. Respect en gelijkwaardigheid

Docenten kunnen ook verbinden met studenten door in hun interactie respect uit te stralen en studenten meer als junioren dan als studenten te behandelden (Kahu et al., 2022) of door hen letterlijk onderzoeksassistenten te maken (Brandl et al., 2017; Smith et al., 2020). Een kleine groep Australische studenten journalistiek gaf aan dat behandeld worden als junioren zorgde voor een academische sense-of-belonging. Smith en collega's (2020) onderzochten een initiatief waarbij bachelorstudenten van een lerarenopleiding als vrijwillige onderzoeksassistenten werden ingezet bij onderzoek van docenten. Uit groepsgesprekken en analyses van logboeken blijkt dat het programma bijdroeg aan het gevoel van verbondenheid met onder andere docenten.

Trainingen van docenten lijken effectief om docent-studentrelaties te verbeteren

Docenten kunnen getraind worden om connecties met studenten te maken (Keating et al., 2020). Vrouwelijke studenten die een cursus volgden bij getrainde docenten ervoeren meer sense-of-belonging dan de eerdere cohorten studenten toen de docenten de training nog niet hadden gekregen. Sense-of-belonging ging hier over een gevoel van verbondenheid met studiegenoten, vertrouwen, en positieve ervaringen tijdens groepswerk. De docenten ontvingen een training waarbij ze onder andere reflecteerden op eerdere lessen en inclusieve activiteiten planden voor komende lessen.

Geraadpleegde bronnen

Ahn, M.Y., & Davis, H.H. (2020). Four domains of students' sense of belonging to university. *Studies in Higher Education*, *45*(3), 622-634.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, *117*(3), 497.

Brandl, K., Schneid, S. D., Smith, S., Winegarden, B., Mandel, J., & Kelly, C. J. (2017). Small group activities within academic communities improve the connectedness of students and faculty. *Medical Teacher*, *39*(8), 813-819.

Brooman, S., & Darwent, S. (2014). Measuring the beginning: a quantitative study of the transition to higher education. *Studies in Higher Education*, *39*(9), 1523-1541.

Deunk, M. I., & Korpershoek, H. (2021). *Studentenwelzijn in het hoger onderwijs.* NRO.

Dopmeijer, J. M. (2021). *Running on empty: The impact of challenging student life onwellbeing and academic performance.* (PhD Thesis). Universiteit van Amsterdam.

Hausmann, L. R., Schofield, J. W., & Woods, R. L. (2007). Sense of belonging as a predictor of intentions to persist among African American and White first-year college students. *Research in higher education, 48*, 803-839.

Kahu, E. R., Ashley, N., & Picton, C. (2022). Exploring the complexity of first-year student belonging in higher education: Familiarity, interpersonal, and academic belonging. *Student Success*, *13*(2), 10-20.

Kappe, R. (2021). *Zonder relatie, geen prestatie: over het belang van verbondenheid*. Essay t.g.v. NRO symposium Hoger onderwijs – nieuwe richtingen na de pandemie, 15 januari 2021. Lectoraat studiesucces, Inholland.

Keating, M., Rixon, A., & Penenyi, A. (2020). Deepening a sense of belonging: A LAS and Faculty collaboration to build inclusive teaching. *Journal of Academic Language & Learning*, *14*(2), 40-56.

Kennisrotonde. (2023). *Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hbo?* (KR-1671).

Keyser, W., Unus, W., Harvey, J., Goodlett, S. C., Day, D., Tracy, K. G., Tyner, S., & Budd, E. (2022). Empathy in action: Developing a sense of belonging with the pedagogy of 'real talk'. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, *19*(4).

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality.* Harpers.

Muljana, P. S., & Luo, T. (2019). Factors contributing to student retention in online learning and recommended strategies for improvement: A systematic literature review. *Journal of Information Technology Education: Research*, *18*, 19-57.

Naylor, R., Baik, C., & Arkoudis, S. (2018). Identifying attrition risk based on the first year experience. *Higher Education Research & Development*, *37*(2), 328–342.

Pendergast, D., Allen, J., McGregor, G., & Ronksley-Pavia, M. (2018). Engaging marginalized, "at-risk" middle-level students: A focus on the importance of a sense of belonging at school. *Education Sciences*, *8*(3), 138.

Slaten, C. D., Elison, Z. M., Deemer, E. D., Hughes, H. A., & Shemwell, D. A. (2018). The development and validation of the university belonging questionnaire. *The Journal of Experimental Education*, *86*(4), 633-651.

Snijders, I. (2021). *Fostering Student-Faculty Relationships in Higher Education How Relationship Quality Affects Student Involvement* [PhD thesis]. Universiteit Utrecht.

Smith, C. A., Beltman, S., Dinham, J., Dobinson, T. J., & Jay, J. (2020). Supporting

undergraduate university students through instrumental mentoring. *Australian Journal*

of Teacher Education, *45*(1), 82-98.

Strayhorn, T.L. (2019). *College students' sense of belonging. A key to educational success for all students.* (Second edition). Routledge, Taylor & Francis Group.

Tang, C., Thyer, L., Bye, R., Kenny, B., Tulliani, N., Peel, N., Gordon, R., Penkala, S., Tannous, C., Sun, Y-T., & Dark, L. (2023). Impact of online learning on sense of belonging among first year clinical health students during COVID-19: student and academic perspectives. *BMC Medical Education*, *23*(1), 100.

Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of educational research*, *45*(1), 89-125.

Tinto, V. (1993). *Leaving college. Rethinking the causes and cures of student attrition* (2d Ed.). The University of Chicago Press.

Ussher, B. (2010). Involving a village: Student teachers' sense of belonging in their school-based placement. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, *38*(2), 103-116.

Van Herpen, S. G., Meeuwisse, M., Hofman, W. H., & Severiens, S. E. (2020). A head start in higher education: the effect of a transition intervention on interaction, sense of belonging, and academic performance. *Studies in Higher Education*, *45*(4), 862-877.

Van Kuijk, M., Rutgers, M., Ovbiaghbonhia, R., & Van Raad, P. (2023). *Ontwikkelen van flexibel onderwijs: wat willen studenten en waarom?* ScienceGuide.

Whitten, D., James, A., & Roberts, C. (2020). Factors that contribute to a sense of belonging in business students on a small 4-year public commuter campus in the Midwest. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, *22*(1), 99-117.

Meer weten?

- Dit antwoord is onderdeel van een reeks KR-antwoorden over studentenwelzijn in het hoger onderwijs. Twee van die antwoorden gaat ook over sense-of-belonging van studenten:
  - Kennisrotonde. (2023). *Wat zijn werkzame elementen van interventies door universiteiten, gericht op versterking van de (academische en sociale) sense-of-belonging, en met een breed bereik onder de studenten?* (KR-1619).
  - Kennisrotonde. (2023). *Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hbo?* (KR-1671).
- Kennispagina over studentenwelzijn op Onderwijskennis.nl
- Kennispagina over studentenwelzijn op ECIO

Over deze vraag

Opgesteld door:	Maartje Kouwenberg (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Coördinatoren Studentenwelzijn/Studentbegeleiding in het hoger onderwijs

Onderwijssector: Hoger onderwijs

Trefwoorden: Sense-of-beloning, studenten, hoger onderwijs, flexibilisering, studentenwelzijn

Referentie: Kennisrotonde. (2023). *Wat is het effect van de kwaliteit van docent-studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering?* (KR. 1724)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.